

LIBRIS

We know
books

**F. BRAUNSTEIN
J. F. PÉPIN**

**MARILE MITURI
ALE LUMII**

Traducere: CONSTANTIN ZLIBUȚ

EDITURA ORIZONTURI

au interzis, sub amenințarea osândirii la moarte, să se pronunțe numele lui, care, cu toate acestea, a ajuns până în zilele noastre.

Statuia lui Iupiter Olimpianul

Se găsea la Olimpia și era capodopera lui Phidias, cel mai vestit sculptor al Antichității. Tronul și statuia erau făcute numai din aur și fildeș, iar zeul era reprezentat la asemenea proporții încât, deși ședea, capul lui se înălța până la bolta templului, care era de douăzeci de metri înălțime.

Se mai considerau câteodată printre minunile lumii Templul lui Solomon, Capitoliul de la Roma și Farul din Alexandria, turn de marmură albă construit de arhitectul Sosstratos, înalt de o sută și cincizeci de metri și în care se găsea un felinar pentru a arăta drumul corăbiilor care ajungeau în timpul nopții pe aceste meleaguri.

CUPRINS

I. MESOPOTAMIA: NAȘTEREA MITURILOR.....	5
A. Crearea lumii.....	5
1. Mitul și evoluția sa.....	5
2. Fragmente comentate.....	8
B. Crearea omului.....	9
1. Protagonistii.....	9
2. Fragmente comentate.....	10
C. Mânia zeilor, încercările de distrugere a omenirii.....	14
1. Metode de distrugere	14
2. Fragmente comentate.....	16
D. Eroul civilizator	17
1. Epopeea lui Ghilgameș	17
2. Fragmente comentate.....	19
E. Eterna întoarcere	24
1. Coborârea lui Iștar în Infern	24
2. Fragmente comentate.....	25
F. Tabel recapitulativ al divinităților, eroilor, personajelor și textelor.....	29
1. Divinități	29
2. Eroi, personaje	30
3. Texte	30
G. Tabel cronologic al Mesopotamiei între 4000 și 1100 î.Hr.....	31
II. EGIPT: COSMOGONII MULTIPLE.....	34
A. Crearea lumii.....	34
1. Înainte de Creație.....	34

2. Marile mituri ale creării lumii.....	34
2.1. Cosmogonia heliopolitană	35
2.2. Cosmogonia hermopolitană	37
2.3. Cosmogonia din Memphis (memphită)	38
2.4. Cosmogonia tebană.....	39
B. Fragmente comentate.....	40
1. Înainte de Creație.....	40
2. Sosirea Demiurgului	40
3. Crearea zeilor.....	41
C. Crearea omului.....	44
1. Protagoniștii.....	44
2. Fragmente comentate.....	44
D. Mânia zeilor, încercările de distrugere a omenirii.....	46
1. Modalități de distrugere.....	46
2. Fragmente comentate	47
E. Zeul civilizator.....	50
1. Mitul lui Osiris.....	50
2. Fragmente comentate.....	52
F. Eterna întoarcere.....	53
1. Osiris, divinitate agrară.....	53
2. Fragmente comentate	54
G. Escatologie.....	55
1. Trecerea spre celălalt tărâm	55
2. Fragmente comentate	56
H. Lista principalilor zei. Cronologie	56
1. Principalii zei	56
2. Primele generații divine după diferitele cosmogonii.....	60
3. Principalele cărți:	61
4. Cronologie sumară.....	61

III. CIVILIZAȚIILE AMERINDIENE.....	63
AZTECII	63
A. Crearea lumii.....	63
1. Mitul și evoluția sa.....	63
2. Fragmente comentate	65
B. Rolul fundamental al sacrificiului uman.....	70
1. O amenințare constantă.....	70
2. Xoxiyaoyotl: „războiul înflorit“	71
C. Un univers marcat de predestinări	71
1. O predestinare absolută	71
2. Lumea de dincolo.....	72
D. Regele-zeu civilizator	73
1. Quetzalcoatl: „Șarpele cu pene prețioase “.....	73
2. Fragmente comentate	74
E. Panteonul aztec.....	76
1. Divinități agrare	76
2. Divinități astrale.....	77
3. Divinități adoptate	77
F. Mic sumar geografic și cronologic	78
1. Unde?	78
2. Când?	78
MAYAȘII	80
A. Crearea lumii.....	80
1. Mitul și evoluția sa.....	80
2. Fragmente comentate	81
B. Crearea omului	87
1. Încercări multiple.....	87
2. Fragmente comentate	88
C. Distrugerea celei de-a doua omeniri	95
1. Protagoniștii	95

2. Fragmente comentate	96
D. Eroul civilizator	100
1. Kukulcan, un Quetzalcoatl mayaș	100
2. Un rol escatologic	100
INCAȘII	101
A. Crearea lumii și a oamenilor	101
1. Mitul și evoluția sa	101
2. Sincretismul cu creștinismul	102
B. Eroii civilizatori	104
1. Manco Kapak: mitul popular	104
2. Manco Kapak: mitul imperial	104
C. Principalele divinități	105
1. Viracocha	105
2. Inti	105
3. Illapa	106
4. Pachamama	106
IV. INDIA: PANTEONUL CEL MAI BOGAT DIN LUME	107
A. Sumar cronologic și social	107
1. Câteva elemente de cronologie și populație	108
2. Conținutul textelor sacre și mitico-literare	109
2.1. Textele vedice	109
2.2. Celelalte texte vedice	109
2.3. Reguli tradiționale	110
2.4. Marile epopei	110
2.5. Purana	111
3. Sistemul social	111
B. Panteonul hinduismului	111

1. Cele trei divinități principale: Brahma, Vișnu, Șiva	111
2. Încarnările lui Vișnu	113
C. Crearea lumii	114
1. Mitul	114
2. Fragmente comentate	116
D. Crearea omului	124
1. O dimensiune cosmică	124
2. Fragmente comentate	125
E. Avatarul civilizator: Krișna	126
1. Coborârea lui Krișna	126
2. Fragmente comentate	128
V. CHINA: O COSMOGONIE UNICĂ	132
A. Crearea lumii	132
1. Mitul târziu	132
2. Fragmente comentate	134
B. Crearea omului	138
1. Mituri diverse	138
2. De la macrocosmosul Pangu la microcosmosul uman	138
C. Distrugerea	139
1. Căile alese	139
2. Fragmente comentate	139
D. Eroii civilizatori: Cele trei divinități, cei cinci împărați, Yu cel Mare	141
1. Cele trei divinități	141
2. Cei cinci împărați	142
2.1. Huangdi	142
2.2. Zhuan Xu	143
2.3. Diku	143

2.4. Yao	143
2.5. Shun	144
3. Yu cel Mare	145
VI. JAPONIA: O MITOLOGIE IMPERIALĂ	146
Avertisment prealabil.....	146
A. Crearea lumii.....	146
1. Cărțile shinto.....	146
2. Mitul creării lumii	147
3. Fragmente comentate	148
B. Crearea omului: Mitul imperial sau coborârea lui Amaterasu.....	152
C. O distrugere evitată.....	153
1. Mânia lui Amaterasu	153
2. Fragmente comentate	154
D. Eroii divini: de la om la kami.....	157
E. Eterna întoarcere	158
1. Coborârea lui Izanagi în Infern	158
2. Fragmente comentate	159
VII. MITURILE LUMII NORD-GERMANICE.....	162
Sursele noastre	162
A. Zeii forței și zeii fertilității	163
1. Asenii	163
2. Vanii	166
3. Destinul.....	167
B. Crearea lumii.....	168
1. Mitul	168
2. Fragmente comentate	169
3. Crearea omului.....	171
1. Expunere.....	171

2. Fragmente comentate.....	172
D. Distrugerea lumii.....	173
1. Încercarea lui Fenrir.....	173
2. Fragmente comentate	175
E. Ragnarok: Apocalipsul oamenilor și al zeilor.....	178
1. Ruperea echilibrului	178
2. Fragmente comentate.....	179
F. Coborârea lui Hermodhr în infern	181
VIII. MITURILE ANTICHITĂȚII CLASICE:	
GRECIA, ROMA.....	182
A. Crearea lumii.....	182
1. De la haos la lumea organizată	182
2. Urmașii Haosului	185
3. Fragmente comentate	186
B. Crearea omului.....	190
1. Alianța dintre Prometeu și Athena.....	190
2. Fragmente comentate.....	191
C. Mânia lui Zeus, distrugerea umanității	195
1. Potopul.....	195
2. Fragmente comentate	197
D. Eroul civilizator.....	198
1. Prometeu înălțuit pentru dragostea lui față de oameni	198
2. Fragmente comentate	199
E. Coborârea în infern	208
1. Mitul lui Orfeu	208
2. Fragmente comentate	209
F. Eterna întoarcere.....	215
1. Răpirea Korei/Persefonei.....	215
2. Fragmente comentate.....	216

G. Corespondența panteonului grec cu cel roman	219
H. Anexă	220
1. Panteonul principal	221
2. Divinități de rang secund	245
3. Divinități alegorice	265
4. Semizeii și eroii	270
5. Cele șapte minuni ale lumii	292

OFERTA DE CARTE A EDITURII ORIZONTURI

CĂRȚI ÎN CURS DE APARIȚIE

- 100 CEI MAI MARI SCRITORI ROMÂNI**, coordonator Mircea Ghițulescu
100 DE PERSONALITĂȚI MILITARE ALE LUMII, de Michael Lee Lanning
100 LIDERI AI LUMII, de Brian Mooney
LIDIA, de Alphonse Daudet
DOAMNELE DIN MISSALONGHI, Colleen McCullough
CUM SĂ NE DEZVOLTĂM INTELIGENȚA, de dr. Patrick M. Georges
100 SUBIECTE DE CULTURĂ GENERALĂ, de Éric Cobast
LUCREZIA BORGIA, de Lia Celi, Andrea Santangelo
CATERINA DE MEDICI, de Lia Celi, Andrea Santangelo
SPUNEȚI NU BOLILOR DE INIMĂ, de Patrick Holford
ISTORIA ANGLIEI, de Andre Maurois
ISTORIA FRANȚEI, de Mary Fulbrook
ISTORIA GERMANIEI, de Mary Fulbrook
ISTORIA AMERICII, de Winston Churchill
ÎNCETEZ SĂ MĂ MAI ÎNFURII, de Christine Lewicki
CUM SE CREȘTE UN COPIL PROBLEMĂ, de Karen Doyle
REȚETA CONTRA OBOSELII, de Linda Hawes Clever

OFERTĂ DE CARTE

ULTIME APARIȚII

DANIEL S. BURT	100 CEI MAI MARI SCRITORI AI LUMII (416 p.)	39.99
JOHN SIMMONS	100 CEI MAI MARI SAVANȚI AI LUMII (432 p.)	39.99
DIDIER CHIRAT	ÎNTÂMPĂRI CIUDATE DIN ISTORIA LUMII (336 p.)	39.99
ELIZABETH GASKELL	IUBIȚII SYLVIEI (560 p.)	39.99
ALEX CLERGUE	SĂ ÎNVĂȚĂM SĂ NE TRATĂM FĂRĂ MEDICAMENTE (240 p.)	29.99
-	CODUL RUTIER ACTUALIZAT 2022 (272 p.)	29.99
PAUL-ALEXIS	AI NEVOIE DE CURAJ PENTRU A FI TU	29.99
RACINE JOURDREN	ÎNSUȚI (192 p.)	
WILKIE COLLINS	FEMEIA ÎN ALB (640 p.)	44.99
VÉRONIQUE AÏACHE	PUTERILE MISTERIOASE ALE PISICILOR (160 p.)	24.99
PHILIP STOKES	100 MARI GÂNDITORI AI LUMII (240 p.)	39.99
STEPHEN	100 CELE MAI MARI DEZASTRE DIN	39.99
J. SPIGNESI	TOATE TIMPURILE (416 p.)	
ELIZABETH B.	CE SĂ FACI CÂND TOTUL SE	34.99
BROWN	PRĂBUȘEȘTE ÎN JURUL TĂU (256 p.)	

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BRAUNSTEIN, FLORENCE

Marile mituri ale lumii / F. Braunstein, J.F. Pépin ;
trad.: Constantin Zlibuț. - București : Orizonturi, 2022
ISBN 978-973-736-498-2

I. Pépin, Jean-François
II. Zlibuț, Constantin (trad)

291.13

Corectură: CĂTĂLINA CĂLINESCU, EMILIA LEANCĂ
Copertă: TATIANA DANIELA POPESCU

LES GRANDS MYTES FONDATEURS

Copyright © Ellipses

Toate drepturile acestei ediții aparțin **Editurii ORIZONTURI**

Editura ORIZONTURI – București
Bdul Libertății nr. 4, bl. 117, et. 7, ap. 20
telefon: 021.3177679, 0744531333
e-mail: orizonturi@editura-orizonturi.ro

I. MESOPOTAMIA¹: NAȘTEREA MITURILOR

A. CREAREA LUMII

1. Mitul și evoluția sa

Înainte de a prezenta mitul sumerian al facerii lumii, este necesar să prezentăm pe scurt cadrul geografic în care a înflorit civilizația sumeriană. Mesopotamia este o fâșie de pământ cuprinsă între văile Tigrului și Eufratului, învecinată la est cu Elam și Iran, iar la vest cu deșertul Siriei; este delimitată la nord de Asiria, la sud de Marea Eritree și de Golful Persic.

În aceste condiții geografice nu este surprinzător pentru nimeni că sumerienii au cucerit lumea venind dinspre mare sau navigând pe fluvii.

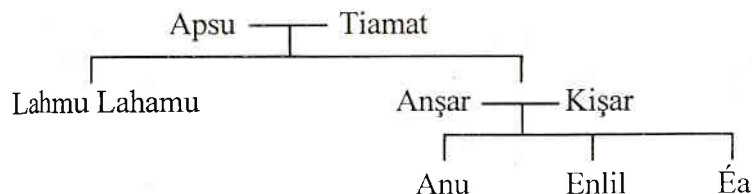
La origine, haosul primordial era alcătuit din Apsu, principiul masculin, vastul ocean al apelor dulci, și Tiamat, imensitatea apelor sărate, principiul feminin. Binele se identifică cu Apsu, iar răul cu Tiamat.

Din unirea lui Apsu și Tiamat s-au născut Lahmu și Lahamu, care aveau cap de șarpe de mare, precum și Anșar, cerul, și Kișar, pământul. La rândul lor, Anșar și Kișar au

¹ Mesopotamia: Sumer, Akkad, Babilon, Asiria (n. a.)

dat naștere la trei divinități masculine, Anu, regele cerului, Enlil, regele pământului, și Éa, regele oceanului.

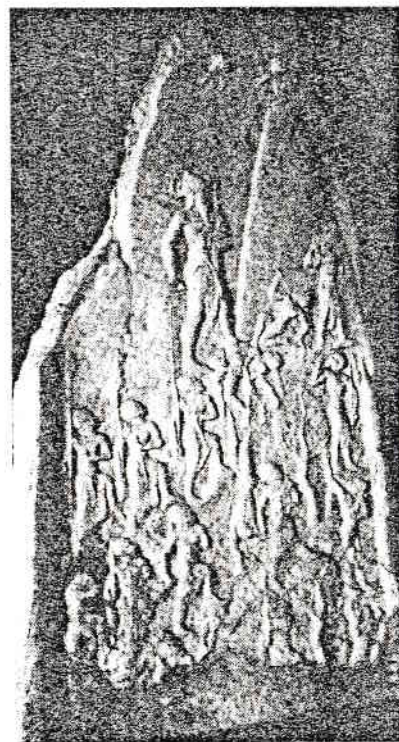
Cei trei i-au creat pe toți ceilalți zei, pe oameni, precum și marile astre, pe zeul-soare Șamaș și pe zeul-lună Sin, precum și planetele și pe Venus-Iștar.

Ca și celelalte mituri ale facerii lumii, și cel al sumerienilor are loc *in illo tempore*, adică „în acele timpuri“, fără a se preciza vreun alt detaliu cronologic. În schimb, materia, oceanul apelor dulci, Apsu, și cel al apelor sărate, Tiamat, au existat înaintea zeilor și nu au fost create de aceștia.

Pe apele dulci ale lui Apsu plutește pământul; aici locuiesc zeii născuți de Tiamat. În cosmologia sumeriană mai există un personaj, al treilea, foarte enigmatic: se numește Mummu și este, aparent, contemporan(ă) cu Apsu și Tiamat. Numele său poate fi sinonim cu „mama“ sau „creatorul“.

În ceea ce-i privește pe Lahmu și Lahamu, nu cunoaștem practic nimic, în afara faptului că au fost copiii lui Apsu și Tiamat.

Stela de la Naram-Sin, 2500 î.Hr.

– Muzeul Luvru

Pentru simplificare, l-am numit pe Anșar – cerul și pe Kișar – pământul. Ar fi mai exact să spunem că ei constituie prototipul pentru o realitate care nu există încă. Anșar corespunde mai mult cu „totalitatea elementelor superioare“, iar Kișar cu „totalitatea elementelor inferioare“.

Nașterea lumii în varianta sumeriană rămâne unica versiune din Mesopotamia până la jumătatea celui de-al doilea mileniu, epocă în care este modificată, reluată și amplificată de către babilonieni.

2. Fragmente comentate

Citatele următoare fac parte din marele poem cosmogonic mesopotamian² *Enuma eliș*. Acest titlu este dat după primele cuvinte ale poemului: „Când sus, cerul nu fusese (încă) numit“, așa cum s-a tradus din akkadiană *enuma eliș*.

În perioada Nisan-ului (lunile martie–aprilie), care marca Noul An, preoții obișnuiau să recite *Enuma eliș*. Prilejul de a pronunța cuvintele mitice, sacre dădea un sens existenței lor și asigura menținerea lumii astfel create într-o relativă stabilitate.

Textul poemului este scris pe tăblițe de argilă și are în jur de o mie de versuri.

Când sus, cerul nu fusese (încă) numit
(Iar) jos, pământul (încă) nu purta un nume,
[Când] nu exista decât Apsu primordial, născătorul lor,
Mummu și Tiamat, cea care le-a dat naștere la toți;
Ci numai apele lor amestecându-se ca un singur corp.

(*Enuma eliș*, în vol. *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, traducere de Athanase Negoită, Editura Științifică, 1975, p. 14)³

Acest prim pasaj descrie starea de haos care a precedat crearea lumii, identificarea elementelor prin numele lor individual. Confuzia dăinuie și după amestecarea apelor dulci cu cele sărate, când Apsu și Tiamat, deși numiți, nu sunt încă bine diferențiați și formează o entitate comună.

² Am folosit pentru simplificare termenul mesopotamian, spre a indica moștenirea comună lăsată de Sumer, Akkad și Babilon (n. a.).

³ În cazul textelor traduse la noi, s-a optat pentru versiunea românească (n. ed.).

I. Mesopotamia: nașterea miturilor

Lahmu și Lahamu au fost formați, au căpătat nume.
Chiar mai înainte ca ei să fi crescut (și) să devină mari;
Anșar și Kișar fură creați, depășind pe alții,
Ei au trăit zile multe, au adăugat la ani.

(*Ibidem*, p. 15)

Al doilea citat evocă nașterea zeilor primordiali ieșiți din „sânul“ lui Apsu și al lui Tiamat. Deși se pare că Lahmu și Lahamu au fost concepuți înaintea lui Anșar și Kișar, entitatea lor este incompletă. Descendenții divini ai lui Anșar și Kișar au avut misiunea de a crea omul. Astfel, potrivit unor scrieri, Éa a creat omul cu ajutorul lutului.

B. CREAREA OMULUI

1. Protagonistii

Pentru a descrie crearea omului este necesar să revenim la Éa, cel care domnește asupra apelor. Obosiți de exuberanța, de permanenta și zgomotoasa agitație a descendenților lor divini, Apsu și Tiamat aveau intenția să-i distrugă. Apsu dorea să-și pună imediat în aplicare dorința, dar Tiamat i-a cerut să aibă răbdare înainte de a recurge la o soluție extremă.

Éa a aflat însă de aceste proiecte funeste și, pentru a le preveni, l-a ucis pe Apsu, după care i-a luat locul. Din acest nou element, Éa-Apsu, s-a născut zeul Marduk, care o ucide pe Tiamat și pune capăt instabilității Universului, pe care îl

ordonează. El creează soarele, luna și stelele, fluviile (Tigrul și Eufratul), cerul și marea. Prin acțiunea sa, Marduk i-a salvat pe toți zeii de la distrugere și a devenit, logic, regele lor, investit cu toate calitățile.

Crearea omului, antropogonia, are loc mai târziu, ca urmare a unei dorințe resimțite de zei. Atunci, Marduk îi propune lui Éa să creeze oamenii din lut și din sângele lui Kingu, zeu inferior, pe vremuri conducătorul armatelor lui Tiamat.

Acest lucru este de o importanță primordială: făcut din argilă, omul se transformă după moarte în pulbere, fără a putea pretinde nemurirea. Însușit de sângele unui zeu care îndrăznise să participe la tentativa de distrugere a tuturor celorlalți, printre care și Marduk, partea sa de divinitate este maculată, imperfectă. Din cauza acestei imperfecțiuni rezultă supunerea sa totală față de zei. Omul a fost creat pentru a li se închina, pentru a-i servi, fără să spera că îi va putea egala vreodată. Omul nu-și poate însuși eternitatea, fiindcă este impur.

2. Fragmente comentate

Enuma eliš relatează lupta dintre Tiamat și Marduk, încheiată cu victoria tânărului zeu asupra bunicii sale:

Când Tiamat deschise gura, să-l înghită în ea,
El împinse în ea pe vântul cel rău și ea nu-și mai putu închide
buzele.

În timp ce vânturile turbate îi umplură corpul,
Trupul i se înțepeni, gura rămase încleștată, deschisă.

El zvârle săgeata, ce spintecă pânțelece,
Îi îmbucătăți măruntaiele, îi sfâșie inima.
Supunând-o astfel, el îi stinse viața.
El îi aruncă jos cadavrul și se așază pe el.

(*Ibidem*, p. 34)

Tiamat, apele sărate, a fost astfel prinsă în cursă de șiretenia lui Marduk. El o face să înghită „vântul cel rău“, care o dezechilibrează atât pe ea, cât și monștrii, formele primitive care formează armata ei. Străpuns de o săgeată, corpul ei explodează în bucăți care vor forma universul: ochii ei sunt izvoarele Tigrului și Eufratului, pânțelece formează munții.

Marduk, urcat pe cadavrul pe care îl va tăia în bucăți, contemplă vechea lume, cea supusă haosului permanent, instabilității, lume căreia el îi pune capăt, creând lumea sa nouă.

În cadrul acestei noi organizări, Marduk este determinat să definească statutul zeilor, al celor ce au fost alături de el, dar și al celor ce au fost aliații lui Tiamat. Toți vor fi nemuritori, cu excepția unuia singur, care va trebui să moară ca să plătească greșelile complicilor lui Tiamat.

În acest moment de criză va avea loc crearea omului, dorită de Marduk pentru a le furniza zeilor servitori:

Capul unei preotese din Mari

Când Marduk a auzit cuvântul zeilor,
Inima lui a voit să creeze ceva plin de măiestrie.
Deschizându-și gura s-a adresat lui Éa,
Împărtășindu-i planul, plămădit în inima sa:
„Sânge vreau să se adune, să ia ființă oasele,
Voiesc să-l fac pe *lullu*, pe om.

Da, vreau să-l creez pe *lullu*, pe om.
El va sluji pe zei, ca ei să se odihnească“.

(*Ibidem*, p. 38)

Antropogonia răspunde, deci, unei duble necesități – să asigure servitori zeilor și să pedepsească un zeu trădător – și nu unei dorințe generoase de a crea o specie superioară animalelor, dotată cu toate harurile. Chiar de la crearea sa, omul a fost sortit morții, reîntoarcerii în neantul unde îl trage Marduk, fără speranță într-o altă viață.

Marduk îl cere pe vinovat și zeii îl predau pe Kingu, după ce îl denunță:

„Kingu a fost cel care a stârnit răzvrătirea
Și a făcut pe Tiamat să se răscoale, să plece la bătaie.“
Ei l-au legat pe el și l-au dus la Éa.
Puseră pe el harapnicul lui și-i tăiară vinele;
Din sângele lui au făcut pe om.

(*Ibidem*, p. 39)

După ce primul om s-a născut în acest fel, el a dat naștere la șapte cupluri primordiale, care s-au înmulțit rapid și au devenit din ce în ce mai gălăgioase, împiedicându-l pe Enlil să doarmă. Obosit, acesta îl invită pe Anu să pregătească distrugerea rasei umane, așa cum Apsu și Tiamat voiau să-i elimine pe zeii zgomotoși pe care i-au născut. Numai Éa dorea să salveze omenirea și pentru a înfăptui acest lucru, el va trebui să recurgă la mai multe șiretlicuri.